

СТАНОВИЩЕ

Дисертация на тема: “Теоретични проблеми и експериментални подходи към психологическото изследване на мистичния опит”

Докторант: Светлана Анастасова Велкова

Изготвил становището: доц. Паулина Петкова Петкова, дм

Темата на дисертация е изключително предизвикателна и нестандартна, но определено интересна от клинично-психологичен аспект – сравнителен анализ на мистичния опит при психично здрави и психиатрични пациенти. Още в частта за актуалност на проблема Велкова прави анализ на философската, психоаналитична, аналитична, религиозна и психологична позиции към мистичните преживявания на човек, в психично здраве и патология, в съзнавана и предсъзнавана психична дейност, символен език и мислене, взаимовръзка с исторически и културов опит на отделните социални групи. Докторантката поставя много удачно идеята, че „съвременният атеистичен човек се е нагърбил изцяло да носи отговорност за въпроси, на които няма научно обяснение”. Това полага „необходимостта от сериозно психологично изследване на мистичния опит и неговото влияние в екзистенциалния свят”, психологичните и медицински проблеми за живота и смъртта. Направен е чудесен обзор на аналитичната школа за архетиповете на Юнг и неговите последователи, на западни и руски философи и хора на изкуството за мистичния опит. В три отделни глави на теоретичния обзор Велкова разглежда основните философски и психологични възгледи за мистичното, природата на мистичния опит в западната и източна традиция. С много добър усет за теоретичен анализ Велкова интерпретира как „съзнанието на модерния човек, въпреки че е демитологизирало боговете на властта и авторитета, все още силно се стреми да опознае духовните си начала” и да разгадава „тайната на вярата” към Бога, отвъдното и отношението им към смисъла на живот на индивида, културата и обществото. Направен е великолепен исторически преглед на понятието мистичен и мистичен опит, при възходът по време на Реформацията и залезът при контра-Реформацията, връзката на мистичното с окултизъм, езотерика,

философски мистицизъм и научният интерес към днешно време. Много добре е представено психологичното разбиране на мистичния опит като „особен опит на преживяване на реалността, в която може да се осъществи човешкото съществуване. Опитът е съзнание за връзка със света, другия, Бога, среща на другостта” и че този опит трансцендира обичайните категории на нашия свят и познание. Докторантката ясно застава на позициите, че религиозното чувство и мистичен опит не са преживяване на „ненормалност”, а парадоксалност, в която акцентът е „върху вътрешния опит, върху религията като опит на душата”. Третата глава представя обзор на психологична интерпретация и опит за емпиричен анализ на мистични преживявания на хора без психиатрична диагноза и хора с шизофрения. Кратко, но точно е положено, че при шизофрениния процес има „мозъчно-биологична и психо-динамична генеза” при болестна картина, която се разгръща с позитивна и негативна симптоматика.

Втората част е върху организация на емпиричното изследване. Велкова прави много подробно обзорно проследяване на психологичните измервания и инструментариуми за измерване на мистичното мислене. Тук тя полага качественият анализ върху „индивидуалността” в мистичното преживяване като се анализират: годностите за себerefлексия, отвореност към нов опит, самотност, себеразвитие и баланс на афекта. Основна част от изследването е свързана с използването на концептуалната категоризация на феноменологичните характеристики на мистичните преживявания от Уолтър Стейс като основа, на д-р Ралф Худ. Това е инструментариум за определяне на персонифицираните мистични преживявания на отделния човек в два основни фактора: общ мистичен опит и религиозно откровение. Изградени са три основни хипотези написани подробно и в алтернативен вариант. В окончателния вариант на изследването участват 524 изследвани лица – 31 лица с поставена диагноза шизофрения. При обработката на данните са направени сложни статистически анализи и интерпретации по конкретните хипотези. Анализите са коректни към статистическите данни и отчитат неравномерността в групите. С добър психологичен усет докторантката интерпретира, че „получените резултати потвърждават хипотезата, че хората, които са по-напреднали в процеса на индивидуация, ще отнесат точно към

себе си твърденията свързани с чувството за единение в мистичния опит с идеята за ценността на вътрешния свят, с осъзнаването на живота и приемането на себе си. Тези хора достигат оптимални нива на преживяване и разширено състояние на потока на съзнанието. Резултатите потвърждават първата хипотеза, че наличието на мистичен опит ще определя наличието на отвореност към нов опит. Втората хипотеза е частично потвърдена, тъй като променливата мистичен опит оказва влияние върху социалната и емоционална самотност и личностовото развитие, но не и върху баланса на афекта. Удачно е интерпретирано, „че рискови фактори, които биха повлияли силно върху липсата на мистичен опит може да са скуката, апатията, социалната изолация”. При доказване на третата хипотеза докторантката интерпретира данните от статистическите анализи, в посока на корелация между мистичен опит и отвореност към нов опит, на мистичен опит и емоционална самотност. Много умело тя обсъжда в обобщение, че хората, които са „повече напреднали в процеса на индивидуация ще отнесат точно към себе си твърденията свързани с чувството за единение, с идеята за ценността на вътрешния свят, с осъзнаването на живота и приемането на себе си“.

В обобщенията докторантката извежда идеята, че „спонтанните мистични състояния, някои от тези скрити аспекти на реалността ще се проявят като иманентно измерение на феноменалния свят на божественото измерение, други - като трансцендентални области. Изключително точно докторантката обсъжда, че това е област на изследване налагаща интуитивни понятия, метафоричен и символен език, постижимост посредством методи стоящи далеч от привичното за науката дискурсивно, а и каузално мислене. На основата на критичния анализ на теоретичните и методични проблеми докторантката прави удачен опит за операционализиране по различен начин на преживяването в мистичен опит, с въвеждането на две понятия - "мистичен опит" и "оптимално/върхово преживяване. Велкова извежда при болните с шизофрения показатели със статистически значими различия по отношение на: социална самотност, емоционална самотност, социална изолация. От тук докторантката удачно интерпретира, че „при наличие на социална и емоционална самотност трудно бихме могли да правим връзка със силно - емоционалните преживявания, характерни за мистичния опит”. В

своето заключение Велкова интегрира философско религиозни тълкувания, психологични анализи на активираното архетипно несъзнавано, които могат „да възраждат много стари религиозни практики, да преоткриват мистически учения, да се подхожда интегративно към големите духовни явления на Изтока и Запада.

Считам, че дисертацията на Велкова е нетрадиционна, но много полезна за психологичната и психотерапевтична практика. Текстът е добре оформен в научно-изследователски план, съдържа богата интерпретация на психологични и философски аспекти на мистичността, на изследователски анализи от различни автори, парадигми и личните изследвания и интерпретации. Докторантката е съобщила критичните бележки от предварителната рецензия, ясно е определила ограничения в изследването и много точно е въвела психопатологичните понятия при психично болните, които променят същността на мистичния им психичен свят. Дисертационната разработка показва високото ниво на ерудираност, философска, психологична и психотерапевтична информираност на Велкова, което заслужава адмирации!

В заключение, считам, че дисертацията на Светлана Велкова е много добре разработена, качествените анализи отразяват високите интелектуални възможности на докторантката и уменията ѝ да интерпретира както в полето на трансгенерационното познание, така и в полето на психопатологията. Тези специализирани умения и смелост в научното изследване заслужават адмирация! Специална похвала искам да отправя към двамата научни ръководители, които са подкрепили и насочвали този сложен процес на изследване и анализи, където се интегрират психологичното, психопатологичното и философското мислене. С вътрешна увереност предлагам на уважаемите членове на Научното жури, да гласуват на Светлана Велкова образователната и научна степен „Доктор“ по професионалното направление „Психология“ (клинична и медицинска психология).

30.05.2018

Подпис:

София

доц. П. Петкова